

ACCADEMIA NAZIONALE VIRGILIANA
DI SCIENZE LETTERE E ARTI

ARCHIVIO STORICO DELLA VECCHIA ACCADEMIA

Parte II

DISSERTAZIONI ACCADEMICHE

MEDICINA E VETERINARIA

Busta 53/17

Manici (Antonio) prof. di Med. prat. nell' Università di Parma. 22. CXXI.

= Lettera Latina in difesa di certo suo Programma =

Presentato nel 1771.

Cocinijs ac Celeberrimis Viris
Regiae Academiae Scientiarum,
et Politiorum litterarum Mantuae
Praefecto Amplissimo
Moderatoribus Sapientissimis
Sodalibus Praeclarissimis.

Antonius Manici
in Parmensi Archigymnasio
Practicae Medicinae.
Regius Professor Primarius. &

Perennem Felicitatem.

Cum eruditorum qui hac in florentissima Regia
Parmensi Academia et Civitate antecellunt recentis cujusdam Opus-
culi mei de Apoplexia quaecumque ipsud sit mox subijciendum
versari prae manibus coeperit Programmata factum est ut subobs-
cura quaedam sed comitate plena vociferatio me admoneret
quod docti isti ac prudentes Viri in singulas hujus Programmatis
partes serio, graviterque animadvertent. De eorum tamen in hoc
idem Programmata et Opusculum iudicio, certi quidpiam ex litterariis
ipsorum penetrabilibus serui tunc temporis haud poterat atque explo-
rari. Vix autem ab ineunte nuper aelapso anno, ut et deinceps in ejus
progressu, cum tingeret extra has Regias Scholas ejusdem Opusculi
quod inter lectionum frequentiam earum gratia, conscriberam
in dies, circumferri paginas contigerit, ea valde percrebuit vocifera-
tio, atque ex subobscura clarior sensim facta est adeo, ut de ingenio

atque

atque humanissimo quod enixe cupiebam, in hujusce Opusculi Program-
ma, egrumdem iudicio fideli me certiozem faceret renunciatione.
Horum itaque plures methodum, ac rerum ordinem in hoc Program-
mate delineatum, probare frequentius audebam. Aliis vero ean-
dem methodum arridere quidem, satis perspectum habui, magis
tamen ab ipsis pro solidioribus cuedendis scriptis, et completis in
publicam lucem proferendis operibus, comendari intelligebam,
quam pro scholarum usu et practicis adolescentum Institutio-
nibus. Inter hos autem praecclarissimos viros, vel unum exarisse
qui aperte novam hanc a me susceptam docendi methodum, vel
minus utilem duxerit, vel tutioribus practicae medicinae infensam
progressibus dijudicaverit, mihi potuit innotescere. Ast cum in uno-
quoque ex praefatis mihi perpetuo colendis viris, jamdiu noverim
miram proorsus, eamque omnigenam doctrinae atque eruditionis
copiam summa cum modestia, humanitate, ac prudentia sanctis-
simum veluti foedus iniisse, dubitare idcirco coepi, ne si quae gravio-
ra eorum aliqui adversus hanc methodum, ac praesertim in hoc
de Apoplexia Opusculum, objicienda haberent argumenta, ipsos
equidem, ne palam illa proferrent, animi moderatio detinu-
erit prope modum singularis.

Quippe tamen eo usque deducta res est, ut non nulli ex
istis probatissimis viris, quorum amicitia mirifice delector, velle me
suadere niterentur, ut idem hoc Opusculum, quemadmodum et alia
ex multis quae a me ipso in hisce Regis Scholis traduntur, in publicam
lucem haud recusarem quandoque proferre, illud sincere profiteor,
ex hujusmodi licet humanissimis cohortationibus, animum meum commotum
fuisse valde, ac perturbatum. Quis enim publici iudicii severitatis, dignitatis,
auctoritatisque non nescius commoveri non posset ac perturbari!
Jamdiu sane est, ex quo frequenti edoctus observatione didici,
per multa nimis ea scripta, et Opuscula esse, quae hoc praesertim

sexim aevo, sapientum adeo comendationibus desituntur, ut eo-
rum nunquam renovari desiderentur aeditiones. Contingere idcirco
frequenter novi post unam illorum aeditionem cum degustata
vix fuerit, qua scitent eruditio et doctrina, ita superabundare
unicae illius aeditionis exemplaria, ut eadem plurima etiam copia,
et non mediocri cum scriptorum suorum dedecore perpetuo, vel
apud ipsos deliteant suos auctores, vel in remotioribus bibliopolarum
repositoriis oblivioni ac tinae pabulo quiescant damnata. Quamob-
rem haud scirem in praesens significare num majori cum indigna-
tione an comiseratione plurimum ex hisce infelicissimis scriptoribus,
persaepe reminisci impudentiae soleam, qua intolerabili cum civi-
lis societatis molestia, penes minus cultas gentes, interposita
loquaci et garrula quorundam modicae scientiae hominum, quibus
in Gorgia sua irridet Divinus Plato, insinuatione et opera execrabili
venalis mercimonii et lucri prostitutione, cum proptii decoris, sum
expensarum, quae in operum suorum aeditione fidenter nimis pro-
fuderunt, redimere satagunt, iacturam. Cum tamen animadver-
terim honesto viro haud licere amicorum, quos probitatis, atque
eruditionis causa plurimi facit, voluntati omnino reluctari;
neque mihi perspectum sit, eum me esse, qui hac in re, qua decet
praestantia et dignitate eorum votis, atque expectationi pos-
sim respondere; in hanc tandem sententiam deveni, ut scilicet
medicis aepistolis, aut succubrationibus, vobis acribus, aut opusculis,
ei non obsimilibus, quod in adjuncto enunciatus Programmate,
de praestantioribus mihi ipsi tum in facienda tum in docenda
medicina obventis theoretico-practicis momentis, ipsorum volun-
tati satisfacerem, atque obsequentis amicitiae meae officis. Hasce
vero qualescumque studiorum meorum productiones, non
prius absentiar pervulgari, quam fieri cautior potuero, sin mixtis
de publici iudicii comendationibus, de quibus ne vix quidem mihi

spondere

spondere audeam, de ea saltem illius venia, cui liberales nimis superbia non adtulerit, vel humanitas in concivem, vel in Comprofessorem comitas, et amicitia.

Enim vero cum jam fere a biennio, munificentissime Augustissimi Principis nostri clementiae auspicio, ac jussu in Regia hac Celeberrima Universitate sua fuerim a primaria Theoreticae ad primariam practicae vel potius Theoretico = practicae medicinae Cathedram translatus: ex hoc sane mihi honorificentissimo eventu multo opportunior, quam antea mihi ipsi pro utiliori ad scribendum comparanda supellectile, oblatam esse intueor occasionem. Quod si in caeteris Theoretico = practico medicinae expendendis rebus, severiores occupationes meae impendere satagam, multo equidem majori conatu studia mea ad pervestigandas convertam endemicas, et epidemicas Parmensis Coeli constitutiones. Ad hujusmodi **vero** studium non modo novum in Regio hoc Archigymnasio, mihi demandatum munus, atque in publicum bonum concivis amor, ac sollicitudo me urgent, ac quodammodo compellunt, sed gratius insuper me ipsum invitat animus, quo nonnulla hujusmodi superioris anno, ac praeceluis, quam diligentius, a me collectam tradere curavi de endemica quadam Parmensi montana Pyrosi historiam excerpta fuisse satis cognovi, et quaedam insuper hujusce generis ex me desiderari haud raro mihi ipsi obtingat intelligere. Quem porro in finem diversas etiam mihi impostetum perpendendas febriles proposui constitutiones, quae ab quarto jam aelapso lustro in haec usque tempora in Regiam hanc irrepserunt Parmensium ditionem, cujus propterea nonnullae regiones per multam ab illis sibi illatam adhuc lugent coedem. Utinam tamen me quandoque haud contingat penitere quod de hisce constitutionibus velle me quamprimum in nostris Scholis tractationem exhibere, in scriptis meis nuper auferim polliceri. Si autem quidquam certi

per observationes mihi statuere quandoque licebit de principiis & ratio-
nis relationis inter metheorologica constitutiones Parmensis Coeli, et
humanae constitutiones incolarum, qui sub hoc degunt climate; quemad-
modum praestare aggressus sum in peruestiganda mox dictae Ende-
micae Parmensis Montanae Pyrosis aetiologia: tunc quidem non omni-
no fortasse promissis fidem despondebo; neque tantae appetitatis disqui-
sitio praeliminari deskrivetur, quanto in sui resolutione difficili-
tate magis pro eadem tuto ac salubri obfirmanda ratiocinio, non
utili tantum, sed absolute necessario. Id equidem eade causa ratum
habui, atque indubitanter confirmatum, quod si in caeteris quibuscum-
que morbis praecipuum curativae methodi fundamentum ex-
pressius determinata, quam proxime fieri possit educendum sit ad huc
superstite in aegrotantibus humanis corporibus naturae magnitu-
dine seu virium motricium quantitate; quanto igitur difficilius, ne
impossibile dicam futurum erit, pro tuto, et salubri curationis regi-
mine in multigenis id consequi morborum constitutionibus, et maxime
febrilibus, nisi prius exquisitiori diligentia, et studio datum aliquod
certum poterit obfirmari de principiis verae relationis inter modo
dictas constitutiones metheorologica, atque humanae.

Non absque tamen hoc loco meminisse crediderim,
quod novissimis annis, quibus in Regio hoc Archigymnasio, Theoretici-
cae medicinae tradebam institutiones, in eo munere, illi non valde
absimili progredi coeperam methodo, quam pro iisdem institutioni-
bus proposuerat Excimius Schreiberus. Cum mihi vero satisfutite in
ea docendi methodo, visum non fuerit, singulis physiologiae partibus
totidem ex simplici pathologia physica illis respondentes injungere
et conjunctim tradere quemadmodum jam praestaret celebris ille
Archiatrus Russicus; magis propterea ad rem, ac pro solidiori adstru-
enda theoria, utilius arbitratus sum, potiora etiam verae patholo-
giae medicae momenta, prout occasio suadebat, identidem inferere.

Quare post habitis inanibus speculationibus, ac praecariis hypotesibus
ablegatis, in illud praecipue enitebatur studium meum, ut, Theoreti-
carum hujusmodi institutionum praesidio, ad tutiorem postmodum
capescendam medicinae praxim imbuerentur commodius, ac proxime
magis disponerentur adolescentum animi. Ita namque praeter ac-
curatiorum, quam per me fieri poterat, aetiologiam morborum,
quia laesis proficiscuntur diversarum humani corporis partium
actionibus, et principia insuper sum pro comparanda vel minimum
aequivoca, de primariis eorum generibus semeiologica cum etiam
pro individuali, eaque clariori, de illorum speciebus, adstruenda noso-
logia, ipsos edocere haud praetermitebam. Nunc igitur cum practicas
seu Theoretico-practicas mihi praelectiones in cum balo ordinate pro
iis ipsis adolescentibus disponere, qui primordia in praefatis insti-
tutionibus, nonnihil obumbrata, susceperunt practicae salutariis artis
desineamenta, vel aliam idcirco minus ancipitem, magisque expe-
ditam pro hac novissima studiorum suorum progressionis utilius
absolvenda periodo, me potuisse meliorem praeead deligere, quae
per morborum genera, et species similiter progredereletur. Quem
sane rerum ordinem, et distributionem cum iuxta diversas morbo-
rum tractationes locupletem magis, magisque explicatum mihi
proferre licuerit, quam in praefatis mere Theoreticis institutio-
nibus posse fieri, earum pateretur natura, et conditio, tunc equi-
dem mihi posse visus sum polliceri, quod ne vix fortasse alia, aequae
facili, et jucunda ratione, in eadem studiorum progressionem praeeos
medicinae patefieri posset Tyrocinii aditus, neque ad feliciores in ipsa
salutari arte assequendos progressus brevior posset, minusque aspe-
ra, et tutior via insterni, et complanari. Praeterquamquod, et quaedam
insuper ad hanc eandem scribendi, docendique methodum, necessi-
tas in praesens me urgeret vel invitum: ne scilicet iidem adolescentes,
qui nuper meorum practicae, seu Theoretico-practicae medicinae

facti sunt praedlectionum auditores, pergravi studiorum suorum
mora, ac molesta nimis eorum satietate, ab ea cogitandi avocentur
ratione, cui dum Theoreticae ex me ipso imbibebant institutiones,
animum suum plurima assueverant cum voluptate, ac non me-
diocri insimul, ni pessime fallor, cum progressu. Non omnino fortas-
sif. obscurum hujusce methodi exemplar ex adjuncto affulgebit
Programmate. Generalem pro hac ipsa in Theoretico = practico
medicinae rebus concinnanda methodo, me celeb^{mo} Fe: Sauvages
ideam debere sancte, ingenueque profiteor. Numas Erud^{mo} hoc
Viro de hac scribendi, docendique ratione opportuna cum sobrie-
tate ac moderatione hanc eandem hauserim ideam, lubens indul-
gebo, ac reverens, ut libere quisquis ex hoc ipso Programmate
queat iudicium ferre.

Illud denique silentio praeterire haud possum;
cordi scilicet mihi summo opere inesse quod si a me suscepta
studiorum methodus correctione videatur indigere vel utiliori
qualibet moderatione, id mihi ipsi sapientum iudicio datum sit
cognoscere. Quamobrem vos in praesens obsequenter rogo Eximi-
ae celeb^{mi} Viri ne mihi inobservantiae velit, ac minus consul-
ti vertere ausus vitio, si coram Supremo Regiae Academiae Ves-
trae Magistratui fuscas, atque ineptas hujusce qualiscumque
Programmatif mei squallentes pagellas sistere praesumpserim.
Minus equidem magnifice de omnigena sapientia, eruditione,
et doctrina vestra; minusque gratiose de humanitate pru-
dentia, et consilio vestro, caeterisque virtutibus sublimioribus
me opinari, ac sentire oportuisset si temperare ita, et cohi-
bere desideria mea debuissim, ne modo vos ipsos de sapientif-
simo vestro in meum hoc Programma iudicio, obsequentissime
auderem deprecari. Constanti idcirco asseveratione vobis
affirmo, atque in me ipsam fideli sponsione recipio, quod

summo mihi metipsi beneficio, decori, et gloriae adscribam per-
petuo si castigatione ac monitis vestris ad meliorem, utilio-
remque cogitandi, scribendi, docendique rationem illuminari, qua-
doque poterit excitari atque converteri. Valete ergo Celeb^{mi}
ac Sapient^{mi} Viri, atque ad universae litteratorum reipubli-
cae perpetuum decus, ornamentum, et gloriam, iterum valete.
Babam Parmae VIII. Idus Februarii MDCLXXI.

Ex Tractatu Morborum Capitis
Publicis accomodato Praelectionibus
in Regio Parmensi Archigymnasio habitis anno. MDCCLXX.

Programma
Opusculi theoretico-practici
De Apoplexia

Prolegomenon
Disquisitio critica in characteristicas comatosi, et
paralytodei morbi praenotiones.

Caput Primum
Apoplexia ut genus.
Articulus Primus.
Semeiotica disquisitio in selectiore scum veterum, cum
recentiorum medicinae scriptorum apoplexiae def:
initiones, seu descriptiones ejusdem characteristicas.

Artic: II.
Apoplexiae definitio nostra, ejusdem explicatio, et
cum jam praemonstratis comparatio.

Artic: III.
Innovatae disquisitiones cum animadversionibus criti:
cis in genericam apoplexiae symptomatologiam.

Artic: IV.
Comatoso = paralytodeus apoplexiae ut generis character
ex praemissis definitionibus, seu characteristicis descriptio:
nibus elicitus, demonstratus ex insitutis disquisitionibus, at:
que animadversionibus criticis, ex observatione confirmatus, et praxi clinica.

Artic: V.
Historica apoplexiae aetiologia.

Artic: VI.
Animadversiones in antejactam apoplexiae historicam
aetiologiam.

Artic: VII.

Articulus VIII.

Sedes Apoplexiae; observationes cum alienae, tum etiam
propriae in eandem, et animadversiones.

Articulus VIII.

Apoplexiae superventurae Semeiotica.

Articulus IX.

Clinica praesentis Apoplexiae diagnosis.

Articulus X.

Apoplexiae praesagiorum Semeiotica.

Articulus XI.

Apoplexiae ut generis Therapeja

Caput Secundum

Praecipuae species Apoplexiae per individualem
singularum nosologiam, ac Therapejam specialem
expensae, respective pro iisdem medicinales formulae
cum adnotationibus in earum materiam medicam, et
clinicum regimen.

Articulus Primus

Apoplexia Sanguinea

Articulus II.

Apoplexia Serosa.

Articulus III.

Apoplexia Arthritica

Articulus IV.

Apoplexia Strabitaris

Articulus V.

Apoplexia spasmodica, seu convulsiva: in hujus cura:
tione prophylactica mentio aliqua de physicis qualita:
tibus, ac virtute pro balneis universalibus aquarum
dulcium, quae in Parmensi decurrunt Agro; deque su:
arum qualitatum alterationibus in diversis fluminum
alveis, et sectionibus. Ex fluminibus Parmensis regionis Parma
scilicet Taro, Coeno, et Aenza, aut ex Torrentibus Baganzia,

Parmosa

Parmosa, Bardea, et Coedra vocatis, quatenus pro
iisdem balneis praeferrenda aliis sint aquae, et ex
quibus praesertim deligenda eorum sectionibus, et
alveis.

Artic. VI.

Apoplexia fitteratorum, ubi aliqua mentio et observa-
tiones propriae de nonnullis ^{epuor} morbis ab infirmato cerebro,
ejusque spirituum consumptione immōdica, vel im-
modica simul, et veloci.

Scholia

in recensitas apoplexiae species.

Scholion Primum

In relationem aliarum apoplexiae specierum ad
species expositas.

Schol. II.

In apoplexiam Agonisticam, atque in febrilem Werthofii.

Schol. III.

In apoplexiam Temulentam Henrici ab Heers, et an rec-
tius talis dicenda sit apoplexia ab oppio.

Schol. IV.

In apoplexiam Traumaticam Sauvages, sive phleg-
monosam Foresti, vel inflammatoriam Boerhaavii.

Schol. V.

In apoplexiam Suspiriosam Cussonii; et num verius
ecclampsia haec sit comatosa = suspiriosa.

Schol. VI.

In apoplexiam Polyposam Boerhaavii, et Oosterdijck
Schacht; et cur haec quandoque paradoxa.

Caput Tertium

Generales in quolibet apoplexiae species animad-
versiones Therapeuticae.

Artic. Primus.

Articulus Primus.

Emeticorum in Apoplexia regimen delectus, et
Formulae cum adnotationibus in hanc materiem
medicam, ac speciatim in hypecacuannae delecti-
tum, et praeparationes chemicae Tartari emetici.

Articulus II.

Topicorum in Apoplectica paralisi regimen, atque
delectus, mentio aliqua de Thermali balneo fixiniano,
de futo et curcutionibus Nypae altae de aquis, et futo
puteorum petrolei in villis Ozzani, Felegariae, et Mi-
ani, deque sulphureis aquis, et limo bituminoso
cujusdam Fontis Villae Ruzzani, omnibus Regii
Parmensis Agri productionibus.

